

Megközelítés öt tételben

Sinkó István

„A labirintus hatalmas rejtvény vagy allegória, amelynek témája az idő; e rejtett oknál fogva tilos kimondani a nevét. Mindig el kell kerülni egy szó kimondását, oda nem illő hasonlatokhoz és nyilvánvaló körülíráshoz kell folyamodni: ez talán a legnyomatékosabb módja a rámutatásnak.” (Jorge Luis Borges)

I. Megfigyelés és intuíció

„Minden észlelés egyszersmind gondolkodás, minden ítéletalkotás egyszersmind intuíció, minden megfigyelés egyszersmind invenció” – írja Rudolf Arnheim 1974-ben. Ekkortájt – egy évvel később – lépett ki Orosz István az Iparművészeti Főiskola kapuján, kezében grafikus diplomája, feje a helyén, s kigondolta, hogy „mivégre az egész teremtés”. Kigondolta, s már akkor, s azóta is, megállás nélkül ül saját labirintusában, rajzolja az épp aktuális agyat, intuitíven megalkotva a maga ítéletét saját világáról, s rendkívül invenciózusan megfigyelve azt a bizonyos valóságot.

Teszi a dolgát, mely egyrészt a grafikát mint alkalmazott műfajt emeli feljebb és feljebb a grand art magasságába, teszi ezt plakátokon, illusztrációkon, néha kiadványterveken keresztül, s eközben a grafikát, azt a bizonyos rajz által létrehozott képzőművészeti élményt, a grafikát műveli a legmagasabb szinten. Eközben – szóismétlés, de talán szükséges – az animációs film egyik kiemelkedő hazai – európai, nemzetközi – alkotója.

Alkotói szisztémája tehát a határtalanban történő eligazodás képessége a megfigyelés által, s ehhez kapcsolódik e megfigyelések rendszerbe foglalása az alkotó elme, a tehetség és a kreativitás képességének alkalmazásával.

II. Saját nyelv versus a múlt köde

Orosz István kialakított egyféle – a kortárs művészetben szép lassan feledésbe merülő – grafikai nyelvet, melyet rajzaiban, sokszorosított grafikáiban, sőt animációs filmjeiben is használ. A múlt ködeből halászta elő – lehet-e a ködben halászni? vagy inkább bányászni (?) –, emelte ki a XIX. századi fametszeteknek a korabeli Verne-könyvekből ismerős vonalhalós módszerét, sőt mélyebbre nyúlva az említett múlt említett ködébe Dürer és kora rézmetszet-technikáját. Orosz alkalmaz, visszanyúl, átalakít, saját képére formál hagyományos, ám kevésbé ismert eljárásokat.

III. Möbius, Escher és Orosz

A Möbius-szalag olyan nem irányítható felület, amely a háromdimenziós térbe helyezve egy oldallal és egy éllel rendelkezik. Nevét felfedezőjéről, a német matematikus és csillagász August Ferdinand Möbiusról kapta.

Maurits Cornelis Escher holland művész elsősorban fametszeteiről és nyomatairól ismert, amelyeken általában lehetetlen építményeket ábrázol és olyan kapcsolódó geometriai formákat rajzol, melyek fokozatosan teljesen más alakot öltenek.

Orosz István nagy rajongójává vált a lehetetlen, a felfoghatatlan, az ábrázolhatatlan ábrázolásának. A paradoxon, a nonszensz és a képtelenség számára élettér, mozgatórugó,

elmélyülésre és kutatásra alkalmas terep a tér átváltoztatásának lehetőségeire (térgörbítés? térhajlítás?). A néző látszólag bemegy egy ajtón, elindul egy lépcsőn, kinyit egy ablakot és lám, mindez illúzió. Escher és Möbius nyomán és azok munkásságát meghaladva viszi tovább Orosz ezt a fajta alkotói gondolkodást.

IV. Allúzió, illúzió, májá

Allúzió: rejtett, burkolt utalás

Illúzió: érzékszalódás

Májá: a dolog, ami nem az, aminek tűnik

Itt vagyunk tehát az Orosz István-i üzenet három fontos sarokpontjánál. Mindaz, amit látunk, valójában nem tény, de tényszerűen ábrázolt. Mindaz, amit a művész mutat, látszat, valótlán valóság, hitelesnek tűnő, mégis elbizonytalanító illúzió. S mindez az allúzió, a rejtett utalás szövegébe rejtve.

V. A szem megtévesztése, avagy a világ dolgai

A trompe-l'œil – a szem megtévesztése – a barokk művészet egyik sajátos ága, melyben a művész saját virtuozitását és a néző megtévesztésének lehetőségét egyszerre érzékelteti művén. Orosz nem pusztán megtéveszt, ő figyelmeztet, varázsol, és közben el is árulja trükkjeit. Nem magamutogató, ő kép mutogató. Sőt, világkép mutogató.

Végszó

Orosz Istvánnak a kiállításon bemutatott rézkarcain a már jól ismert, ám mindig elgondolkodtató építészeti, archaizáló részletek, a bennük kint-bent tartózkodó figurák láthatók, illetve olyan építménykonstrukciók (szintén rézkarcban), melyek egy képzelte, ám nem látható térben lebegnek. Faplasztikai a Möbius-szalag szögletes variánsai, grisaille-ban tartott (szürke) festményei különös ornamensek, épületek frízei, építménycsodák. Nemcsak a homo ludens vidám-derűs-fanyar ötletthalmazai ezek, mert például a szavaknak is mágusa, író-költő esszéista. (Ennek a művészeti területnek két kis kocka négyzetverse olvasható a falakon.) Mi, nézői csodálattal és élvezettel veszünk részt a számunkra feltárulkozó világ megfejtésében.